

І. С. Степанова, канд. філол. наук, доц.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Розглянуто формування комунікативних компетенцій у процесі викладання англійської мови студентам технічних ВНЗ. Одним із засобів інтенсифікації навчання, створення позитивної мотиваційної бази є, на думку автора, методично доцільне використання фразеологічних одиниць різних структурно-семантичних типів.

Вступ

«Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» визначають загальні та комунікативні компетенції як базові у використанні мов та цільові у процесі навчання та вивчення іноземних мов [1, розділ 5.2]. До комунікативних відносять лінгвістичну, соціолінгвістичну та прагматичну компетенції, і уміння у всіх видах комунікативної діяльності (усна та письмова продукція, рецепція та інтеракція) входять до складу цільової комунікативної компетенції, основу якої утворюють суто мовні лексична, граматична і фонетична компетенції. Зміст і структура цільової компетенції викликають чимало критичних зауважень через термінологічну нечіткість. Зокрема Н. Ф. Бориско звертає увагу на недоліки у класифікації лінгвістичних (мовних) компетенцій: «Семантическая компетенция почему-то противопоставлена лексической и грамматической. Фонетическая и фонологическая компетенции отнесены к разным группам... Орфографическую компетенцию следовало бы по-разному градуировать для разных языков» [2, с. 14]

Та попри природну в таких випадках критику певних термінологічних невідповідностей більшість фахівців і науковців визнають перспективність впровадження саме комунікативного методу в процес навчання іноземних мов в сучасних суспільних умовах. Так, А. М. Ветохов підкреслює широкі дієві навчально-виховні можливості цього методу та його великий потенціал до подальшого розвитку [3, с. 25]. Реалізація комунікативного підходу до навчання іноземних мов студентів технічних спеціальностей визначає побудову курсу взагалі та орієнтацію на формування компетенцій у різних видах професійного спілкування з використанням іноземної мови. Комунікація розуміється як процес спілкування в усній чи письмовій формі, когнітивна сутність якого полягає в обміні інформацією та її оцінюванні. Комунікативна компетенція вважається сформованою, якщо «майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід» [4, с. 28]. Комунікативний підхід покликаний забезпечити успішне оволодіння всіма чотирма видами мовної діяльності на основі використання ситуацій спілкування та взаємодії з метою вирішення практичних завдань, релевантних у професійній діяльності, тобто таких, що охоплюють інтереси і потреби студентів, відображають «систему взаимоотношений общающихся» [5, с. 43].

Головними проблемами в навчанні студентів технічних вишів є надзвичайна стислість курсу обсягом годин і недостатня вмотивованість до навчання, однією з причин якої є дуже нерівномірна підготовленість першокурсників до сприйняття вузівського курсу іноземної мови. Так, діагностичні тести на знання шкільного курсу виконують успішно приблизно 60 % першокурсників ВНТУ, причому на деяких факультетах цей показник сягає 20—30 %. Зрозуміло, що за таких умов більшості студентів необхідно докласти значних зусиль аби підвищити рівень своїх мовленнєвих умінь та навичок, адже «кожне нове знання не просто додається до раніше набутих, а обумовлюється природою, багатством і структурою попередніх і внаслідок цього слугує, нехай навіть частково, зміні та перебудові знань» [1, с. 37]. За таких умов традиційне завдання інтенсифікації навчання, активізації студентів набуває особливої актуальності. Одним із засобів реалізації цього завдання є використання фразеологічних одиниць як навчального матеріалу на різних етапах вивчення та в різних аспектах викладання.

Як відомо, фразеологічний фонд мови містить в своїй семантичній структурі національно-

культурний компонент, що відображає особливості культури і побуту народу — носія мови, а також підкреслює самотність історичного розвитку суспільства, країни, держави.

Методично обґрунтоване, доцільне використання фразеологічних одиниць (ФО) сприяє формуванню всіх трьох комунікативних компетенцій. Маючи структуру типових синтаксичних утворень (різних видів словосполучень та речень різноманітних типів), вони дозволяють відслідковувати граматичні особливості мови. Надзвичайно різнобарвний лексичний склад ФО, в тому числі псевдослова, безеквівалентні лексеми, наявність паралельних структур, стилістично ускладнених фігурами мовлення, роблять ФО благодатним навчальним матеріалом для формування лінгвістичної компетенції.

Національна забарвленість більшості ФО, етимологічна зумовленість семантики літературними джерелами, текстами Біблії, фольклору роблять їх незамінним засобом формування соціолінгвістичної компетенції. Досить обмежений за обсягом, ретельно підібраний матеріал допомагає студентам засвоїти зв'язок суспільно-історичних явищ з їх лінгвістичним семасеологічним втіленням. Крім того, це заохочує до порівняння з фактами рідної мови, які нерідко виявляються новими і несподіваними.

Як відомо, фразеологічний фонд будь-якої мови вирізняє яскрава оціночність, експресивно-емоційний потенціал та стилістична маркованість. Вивчення невеликої в умовах технічного вишу кількості ФО дозволить студентам збільшити арсенал прагмалінгвістичних засобів, комунікативних стратегій.

Наведемо приклади використання ФО у навчанні різних видів мовної діяльності під час викладання англійської мови студентам технічних спеціальностей.

За умов надзвичайної стислості курсу неможливе поаспектне вивчення мови, заняття мають комплексний характер і найменше уваги традиційно приділяється фонетичній практиці. Між тим усім класам ФО англійської мови притаманна евфонічність, яка сприяє семантичній нероздільності компонентів. Найуживаніші евфонічні засоби — алітерація та рима. Для компонентів ФО характерне повторення однакових приголосних у початковій позиції: *creature comforts; the lay of the land; the policy of pin pricks; jack and Gill; penny plain and twopence coloured; penny wise and pound foolish; run as a rabbit; swim like a stone; fall flat; take one's time; hum and haw*. Алітерація може розповсюджуватись і на 3 звуки, включаючи кінцеві лексеми: *cut one's coat according to one's cloth; take a mountain out of a mole; dribs and drabs; stocks and stones*. Порівняння та прислів'я містять алітерацію, притаманну віршам давнього англо-саксонського епосу. Наприклад: *blind as a bat (as a beetle, as a brickbat); pleased as a Punch; right as rain; fit as a fiddle; thick as thieves; slow as a snail etc..*

Римовані сполучення, органічно вплетені в тканину заняття, контекстно обумовлені, запам'ятовуються легко, природно порівнюються з одиницями рідної мови, ефективно засвоюються. Прикладами можуть слугувати англійські ФО різних структурних класів: *John Doe and Richard Roe; the butcher, the baker, the candlestick-maker; matches and dispatches; as snug as a bug in a rug; be art and part in smith; moan and groan; toil and moil*.

ФО можуть використовуватись як для відпрацювання звуків англійської мови (особливо тих, що артикуляційно складні для носіїв української мови, або тих, що підпадають під інтерференцію), так і для засвоєння інтонаційних малюнків. Ефективною формою роботи є хорове повторювання, інколи фронтальне опитування. Викладач може вводити ФО в характерному контексті або окремо, семантизувати звороти найдоцільніше тлумаченнями іноземною мовою. В умовах нерівномірної підготовленості студентів групи з такими завданнями успішно справляються студенти-випускники шкіл з поглибленим вивченням мови.

Доцільно зазначити ефективність використання одиниць, які не є фразеологічними в суто лінгвістичному розумінні, але функціонально близькі до них. Це різноманітні *rhymes, tongue-twisters* тощо. Хорове відпрацювання контекстів типу «*Whether the weather be fine, whether the weather be not, Whether the weather be cold Or whether the weather be hot, We'll weather the weather Whatever the weather, Whether we like it or not.*» ефективно сприятимуть засвоєнню артикуляції звуку [w], а також синтаксичних особливостей побудови складних речень. Традиційно складний для україномовних студентів звук [θ] краще засвоїться в контексті: «*The thatcher of Thatchwood went to thatcher a-thatching. If the thatcher of Thatchwood went to Thatchet a-thatching Where's the thatching the thatcher of Thatchwood has thatched?*». Очевидно, що різниця у вживанні Past Indefinite та Present Perfect у

даному контексті наочна і яскрава.

Формування соціолінгвістичної компетенції студентів немовного вузу відбувається, головним чином, на початковому етапі навчання через роботу над текстами країнознавчої тематики. На нашу думку, доцільно підкреслювати зв'язок між соціально-історичними явищами та їх відображенням у мовних одиницях, ФО зокрема: carry coals to Newcastle; a black sheep; peeping Tom; as well be hanged for a sheep as for a lamb; the proof of the pudding is in the eating; he laughs best who laughs last; he who pays the piper calls the tune; it is the last straw that breaks the camel's back; the grass is greener on the other side of the fence; it never rains, it pours; Jack makes the house, Jill makes the home; in for a penny, in for a pound etc.

Сталі сполучення, мовні стереотипи, до яких належать і ФО, вносять суб'єктивний компонент у мовне спілкування. Вони мають велике прагматичне значення, зумовлене функціонуванням самих одиниць, а також контекстів, що їх включають [6, с. 7]. З цим аспектом синтагматичної реалізації ФО (часто у вигляді okazionalnih трансформацій) студенти технічних вишів зустрічаються на старших курсах під час роботи над автентичними, фаховими літературними джерелами. Навіть суто наукові статті з різних галузей можуть містити алюзії, фразеологічно зв'язані лексеми, контекстуально перебудовані фразеологізми, не кажучи вже про науково-популярні, інформативні видання типу IEEE Spectrum.

Наприклад: «At every symposium a handful of papers create a special buzz of excitement in advance, and a few sometimes attract attention in the general media during or after the event» (SPIE Professional, January 2006).

«The history wall, a mosaic of reproduced documents and images, inspired Norman to purchase some rare mathematical tables printed on an early calculating machine». (IEEE Spectrum, July 2005)

«In the beginning, there was paper. A whole lot of it» (IEEE Spectrum, July 2005).

«City, heal thyself. A government-backed developer is building Dongtan, a self-sufficient city-within-a-city». (IEEE Spectrum, July 2007).

«In pipeline lingo, such tools are quirkily known as smart pigs. In addition to capturing digital video, a pig can perform radar and sonar scans». (IEEE Spectrum, July 2007).

«Three or four years ago, Senior Vice President Tom Voss challenged Ameren employees to step it up a notch. The utility selected safety targets as its key performance indicators» (Transmission and Distribution World, June 2003).

«Are you covered? Term life plans from the IEEE Financial Advantage Program» (The Institute, June 2007)

«At the heart of every application is the need for a digital frame grabber that can acquire images from a variety of digital cameras» (Euro Photonics, February/March 2003)

Тобто професійно орієнтоване читання, яке є пріоритетним видом мовної діяльності у навчанні студентів технічних ВНЗ, оскільки саме воно дозволяє майбутнім фахівцям користуватися усіма необхідними засобами інформації, також пов'язане зі стилістичними аспектами мови науки і техніки, семантичними ускладненнями та перетвореннями.

Висновки

Постулати теорії фразеології, ФО як такі, звичайно, не можуть бути окремим предметом вивчення у технічному ВНЗ, але, уміло використані, вони інтенсифікують роботу, адже мають високі мотиваційні характеристики. Їх новизна, пізнавальний, інформативний потенціал вимагають творчого підходу і сприяють позитивній установці аудиторії, важливість якої важко переоцінити. Адже відомо, що «знання, засвоєні без інтересу, не забарвлені власним схвальним ставленням, не стають активним надбанням людини» [7, с. 94].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, навчання, оцінювання. — Київ: Ленвіт, 2003. — 273 с.
2. Бориско Н. Ф. «Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка». Анализ некоторых аспектов / Н. Ф. Бориско // Иноземні мови. — 2005. — № 1. — С. 8—14.
3. Ветехов А. М. Психолого-педагогическая характеристика современных методов обучения иностранному языку в школе / А. М. Ветехов // Иноземні мови. — 2006. — № 1. — С. 25—29.

4. Бородіна Г. І. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземної мови у немовному вузі / Г. І. Бородіна // Іноземні мови. — 2005. — № 2. — С. 28—31.
5. Коростелев В. С. Принципы создания системы коммуникативного обучения иноязычной культуре / В. С. Коростелев, Е. И. Пассов, В. П. Кузовлев // Иностранные языки в школе. — 1987. — № 2. — С. 43—44.
6. Medvedeva L. M. English Grammar in Proverbs, Sayings, Idioms / L. M. Medvedeva. — Kiev: State University Press, 1990. — 240 p.
7. Карп'юк О. Навчання як модель успішного життя / О. Карп'юк // Іноземні мови в навчальних закладах. — 2005. — № 4. — С. 86—94.

Матеріали статті рекомендовані до опублікування оргкомітетом ІХ міжнародної науково-практичної конференції «Гуманізм та освіта» (10 — 12 червня 2008 р.)

Надійшла до редакції 19.06.08
Рекомендована до друку 24.06.08

Степанова Ірина Сергіївна — завідувач кафедри іноземних мов.
Вінницький національний технічний університет